UN CALENDAR ROMÂNESC TIPĂRIT LA SIBIU ÎN ANUL 1810

Contribuții la bibliografia românească veche

DE

M. BODINGER

Este știut faptul că, începînd cu anul 1793, la Sibiu, în tipografia lui Petru Bart, s-au tipărit timp de mai mulți ani calendare românești. Majoritatea lor a rămas însă necunoscută. Pe baza cărții de conturi a tipografului Petru Bart, aflată la Arhivele Statului din Sibiu, cercetătoarea Elena Dunăreanu a semnalat existența lor.[1] Recent, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași a achiziționat un astfel de calendar, tipărit în anul 1810, menționat în lucrarea citată, dar necunoscut pînă astăzi.

Exemplarul (incomplet) numără 19 file nenumerotate. Tiparul, negru și roșu, este caracteristic tipografiei sibiene. Primele zece file conțin datele calendaristice lunare obișnuite în asemenea lucrări, inclusiv zilele de tîrguri din Transilvania. (Dintre aceste file lipsesc, în exemplarul descris, cele cu lunile ianuarie, iunie și sfîrșitul lunii decembrie). Fila a 11-a conține prognoza meteorologică pe anul 1810, pe anotimpuri. Fila a 12-a conține un text intitulat *Despre eclipsuri, sau întunecarea soarelui și a lunii*, iar pe verso începe un text intitulat *Despre unele obiceiuri ale românilor din Ardeal*, ce continuă pe următoarele șase file. Ultima filă cuprinde tabele cu poștele de la Sibiu spre mai multe localități: Bistrița, Brașov, București (prin Turnu Roșu), Timișoara și Viena. Caracterul tiparului și indicațiile de pe ultima filă nu lasă îndoială în ce privește locul de tipărire. Cît despre dată, ea reiese din începutul textului despre eclipse, care sună clar: „În anul acesta 1810 . . . ". Redactarea acestor calendare a fost probabil opera unor cărturari ca Vasile Aaron sau Ion Barac. Analiza stilistică ar putea aduce mai multe precizări în această privință.

Partea cea mai interesantă a exemplarului prezentat o constituie capitolul referitor la obiceiurile românilor din Ardeal, care poate fi considerat printre cele mai vechi cercetări etnografice și folcloristice din țara noastră. În cele ce urmează redăm integral acest text.

„Cine ar vrea toate obiceiurile românilor din Dachia (prin Dachia să înțelege Ardealul, Banatul, Țara Ungurească pînă în Tisa, Maramureșul, Țara Românească, Moldova) prin care să deosebesc de alte neamuri a le scrie, ar trebui cu anii întregi să lucre și să facă niște cărți fără samă mari. Fiind dară că scopul nostru acela nu este, ci numai unele dintr-însele pre tot anul la sfîrșitul calendariului a adăoga, așa și pe anul acesta am adăogat un obiceiu care, macar că nu preste toate locurile se ține, totuși pre multe locuri întrebuințîndu-să, mai ales în verșuri fiind, este vrednic a se însemna.

Românii mergînd după mireasă ridică steag, însemnînd un lucru care îl face un craiu luîndu-și soție pre fiica altui craiu; trimite înainte trei soli, pe cari-i numesc colăcari, ca să ispitească lucrul și, întorcînd cu graba înapoi, să spuie craiului său, adecă mirelui, cum să află trebile la crăișoara ce va să se mărite, adecă la mireasă. La mireasă în poartă, fiind legată cu lanț de fier învăluit cu paie, stau mulți oameni de păzesc, închipuind ostașii unei crăiese, care obiceiu și la romanii cei vechi încă au fost, și de la dînșii românii nepoții lor au luat. Solii, sau mai bine unul dintre ei, ajungînd la poarta miresei prin deosebite cuvinte să silește a ispiti lucrul, așișderea unul dintre oamenii miresei multe răspunzîndu-i, pînă mai pre urmă închinîndu-i cu ploșca și bînd îi dă un colac, să duc cu dînsul tustrei colă-

[1] Dunăreanu, Elena. *Calendarele românești sibiene (1793 — 1970)*, Sibiu, 1970.

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)

carii, şi ajungînd la carul mirelui îl încunjură de trei ori, dînd veste, cum că toate s-ar afla puse în bună orînduială.

Atît mirele cît şi mireasa au pe partea sa cîte un om, care vorbeşte, întreabă şi răspunde pre partea lor cele de lipsă; acesta pe unele locuri să numeşte vornic, nu ştiu de la cuvîntul latinesc verbum, adecă: cuvînt, cuvîntătoriu, sau de la cuvîntul cel nemţesc Wortmann, care iarăşi atîta însemnează; pe alte părţi îl numesc urator, de la cuvîntul latinesc orator.

În anul acesta se vor însemna singure cele ce are de a grăi vornicul sau uratorul mirelui cerînd colacul.

I. Ajungînd cei trei soli, adecă colăcarii ai mirelui, la poarta cea legată a miresii, unul dintre ei într-acest chip începe către norod a cuvînta.

Ce salt şi ce veselie ?
Ce lucru poate să fie ?
Ce staţi aici adunaţi
Dumneavoastră, iubiţi fraţi ?
Că noi mult loc am umblat
Ş-aşe încă n-am aflat.
Trei luni sînt de cînd venim,
Ne uităm şi nu dormim,
Şi aşa lucruri tocmite
Încă nu ne sînt ivite.
Afară fete jucînd,
Feciori sărind şi strigînd,
În căsi plîns şi desfătare,
Tocma ca la un harţ mare,
Unde unii învingînd
Saltă întru al său rînd,
Din potrivă cei învinşi
Stau de durere cuprinşi.
Noi vedem poarta legată,
Nu e mare rădicată,
Lîngă dînsa multe gloate
Stînd strînse şi adunate.
Poarta legată cu paie,
Gloata stă-n cap să ne saie,
Gîndind să ne îngrozască,
Caii să ne prăpădească.
Legată cu lanţ de car,
Ca să umblăm în zadar,
Şi cu fune de fuior,
Doară v-au fost de noi dor.
Drept aceea vă rugăm
Şi sfat sănătos vă dăm
Să fiţi cu noi buni şi blînzi
Că nice sîntem flăminzi,
Nice ne temem de voi,
Măcar sîntem trei sau doi,
Şi voi gloată minunată
Cu feliu de gătiri armată
Că a noastră ceată încă
Vine înapoi adîncă,
Însă nu cu vr-un gînd rău,
Să ferească Dumnezeu,
Ci sfîrşitul ei bun este
Cum doar aţi şi prins de veste.

II. Aice răspunde şi înşiră multe vornicul, adecă uratorul miresii, şi apoi colăcariul mirelui iarăşi începe.

Cinstite vornic de casă !
Spusăşi multe, nu ne pasă,
Dumnezeu să te trăiască
Şi graiul tot să-ţi sporească.
Nu ne lua cu cuvîntul,
Ca şi volbura şi vîntul,
Ca să ştii cum că nimică
De cîte spui nu ni<-i> frică,
Că sîntem întregi ca mărul
Şi grăim tot adevărul.
Tînărul nostr' crăişor,
Plin de pară şi de dor,
S-a sculat de dimineaţă
Şi spălîndu-să pre faţă
D-o săptămînă, d-o lună
Şi dintr-această zi bună
Au luat un bucin mare
Ş-au suflat în trei părţi tare,
Au adunat oaste multă,
Ce de el bine ascultă,
Patruzeci de călăraşi,
Cu cai de să sparg de graşi,
Pedestraşi cincizeci şi noao,
Oaste înfocată noao.
Vine oastea înapoi,
Înşiraţi doi cîte doi,
Ca întorcîndu-ne lin
Să fie suta deplin
Mai mulţi cu vro doi sau trii
Precum şi dumneata ştii.
Noi prin codri am vînat,
Prin chedrii lor am întrat
Şi cîmpurile frumoase,
Dumbrăvile răcoroase.
Cînd fu la mijloc de loc,
Stătu oastea toată-n loc,
Găsind o urmă de fiară,
O zină plină de pară.
Craiul ţinu iute sfat,
Pre ai săi au adunat,
Sfetnicii au sfătuit,
Filosofii au gîcit
Că n-ar fi urmă de fiară,
Nici de sălbatică oară,
Ci de a sa dăruită
De Sus soţie iubită.
Aşa craiul lasă toate,
Adună a sale gloate,

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)

Să făcu cu calul roată
Şi pre noi din oastea toată,
Fiind cu cai mai fugaci
Şi din gură mai schitaci,
Ne-au trimis mai înainte
Să călătorim fierbinte
Şi ispitind cu tărie
Să-i dăm ştire de trezvie.
Noi am venit ca prin vînt,
Pre semnele pe pămînt,
Pre a ceriului lumină,
Pre raza cea de stea plină
Şi pre urma cea de fiară
În toate laturi prin ţară,
Pînă-n-ţr-acest cap de sat
Unde e un pod stricat.
S-au rupt o blană cu mine
Ş-am căzut fără ruşine,
Căzu şi a mea soţie
Cu asemene tărie,
Pînă cînd noi ne-am sculat.
Urma ni s-au astupat.
Ieşi o babă zbîrcită,
Spre a nostr' folos ivită.
Ne spusă să nu ne pasă,
Să mergem din casă-n casă,
Pînă la acesta loc
Unde stă al nostr' noroc.
Aici vedem multe fete
Ţiţiind pre supt părete,
Multă gloată adunată
Spre ceva mare gătată.
Urma aici am adus,
Cum mai nainte am spus.
Steaoa încă-aici ne lasă,
Să ne faceţi loc în casă,
În curte să ne priimiţi,
Sau suta să ne pliniţi.

III. Aicea iarăşi răspunde vornicul miresii cele de lipsă despre partea sa şi vornicul mirelui iarăşi porneşte.

Cinstite vornic de loc!
Dumnezeu să-ţi dea noroc.
Ce ne iei aşa cu graba?
Ştii că graba strică treaba?
Gîndeşti că ni-i spăria?
Iar ne vom apropia.
De vrei să ştii apriat,
Ţ-om spune adevărat.
Că noi sîntem soli crăieşti,
Vorba să nu ne clăteşti,
Şi a nostru crăişor,
Cu a vînatului dor,
Pre acest loc oarecînd
Cu ai săi cîţiva umblînd,
Au zăpsit a fi o ciută
Cuvîntătoare, nu mută,
Cu cizme roşii-ncălţată
Cu ţundră neagră-mbrăcată,
Moţată la cap şi mare,
Bălţată supt barbă tare.
În curte să ne lăsaţi,
Sau ciuta să ni o daţi.
Văzu craiul şi o floare
Întru a sa preumblare,
Vre la dînsul a să duce
În grădine-şi s-o apuce.
Cu vremea să înflorească
Şi mulţi ani să vieţuiască.
Noi aşa ne dăm solia,
Ca să ne iasă simbria.
Mergeţi în fundul de casă,
Că în cornul cel de masă
Este un colac frumos,
Făcut spre al nostr' folos,
Împănat, împodobit,
Cu de toate dăruit.
Stă şi o ploscă de vin,
Mînăştergură de in,
Ci fie şi de bumbac,
Că şi aceste ne plac,
Ca buzele să ne ştergem
Şi-ncălziţi de vin să mergem.

IV. Aicea îi dă colacul şi plosca de beau şi apoi iarăşi începe cu glas mare.

Căsile să încălziţi,
Coşuri de oves gătiţi,
Blidelele să le umpleţi,
Să nu vă aflăm sumeţi,
Că crăişorul nostr' vine
Şi-i va cădea cu tot bine."

În forma în care se prezintă, aceste oraţii de nuntă nu au mai fost tipărite anterior. Variante ale acestui text pot fi găsite în culegerea lui Ion Pop-Reteganul.[2]

În continuare urmează un alt text versificat, care nu are legătură cu oraţiile, ci este un basm cu temă moralizatoare, frecventă în folclorul internaţional.

„ALT VERŞ

Pasărea cea spuitoare de adevăr şi omul nepricepători de învăţătura cea bună.

[2] Pop-Reteganul, *Starostele sau datinile de la nunţile românilor ardeleni*, Gherla, 1891 p. 36 — 58. Cf. şi *Nunta la români. Oraţii*, ediţie îngrijită de Ion Moanţă, Bucureşti, Minerva, 1974, p. 80 — 97.

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)

Un om bătrîn, într-o țară,
Pornind către cîmp afară,
Prinsă o pasere mică
Care, tremurînd de frică,
Se ruga, să n-o omoară,
Ci să o sloboază iară
Să se ducă să trăiască
După starea cea firească.
Omul în samă nu bagă
De paserea ce să roagă
Ci mîna către brîu pleacă,
Scoate cuțitul din teacă
Cu ochii crunți, plini de pară,
Vrînd pasărea s-o omoară.
Păsăruica ce să facă ?
Cu inima tocma sacă,
Ce grăbești cu a mea moarte,
Zice, bătrîn iubit foarte !
Ah ! de mă vei prăpădi,
Rogu-te ce-i dobîndi
Sătura-te-vei din mine ?
Socotește numai bine.
Eu sînt o pasăre mică,
Mai numai cît o furnică,
Așa cît nice nu-i ști
Pînă mă vei înghiți
Ca o mică bucătură,
Care de trece prin gură,
Puțintică stîmpărare
Face într-o foame mare.
Deci de mă vei prăpădi,
Puțin te vei folosi,
Iară de mă vei lăsa,
Trei lucruri te-oi învăța,
Care de le vei ține,
Nespus folos vei avea.
Mai întîi : Să-ți fie-n știre
Lucrul cel ce-i preste fire
Să nu-l crezi nice odată,
Ca să nu te-nșeli îndată.
A doao : să socotești
Și bine să te gîndești
Ca după lucrul trecut,
Ce oarecînd l-ai avut,
Nici cum să nu te-ntristezi
Și să nu te obidezi,
A treia : minte să ții,
Vrînd ca înțelept să fii,
Nici cum să nu te trudești
Și să nu te ostenești
Vrînd a prinde ce știi bine
Că nu să ține de tine
Și că nu-l vei dobîndi
Macar cît de te-i trudi.
Această învățătură
Dintr-a unei paseri gură
Dacă o vei ține bine
Mulți te-or ferici pre tine.
Pasărea așa grăește,
Bătrînul să socotește
Inima muindu-să
Către păsăruică zisă :
Du-te, păsăruică, -n pace,
Merji, zboară pe unde-ți place.
Pasărea slobodă zboară
Sus prin aer pe afară,
Glăsuind cu voie bună
Cît aerul tot răsună.
Sus într-un ram să așază
Și cîntînd să desfătează.
Jos către bătrîn privește
Și apoi așa grăiește :
O, bătrîn fără de minte !
Crezuși la nește cuvinte
A unei paseri viclene
Stîndu-i Satana în pene.
Știi că foalele meu are
Bulz de aur așa mare
Cît e un ou de găină ;
De acesta sînt eu plină.
Deci dacă mă ucideai
Bulzul în mine-l găseai
Și erai om cu avere ;
Merji acum umblă a cere !
Bătrînul crede minciuna
Și, părîndu-i rău deuna,
După pasere pornește
Și în sine socotește
Să o mai prinză o dată,
Să o omoară îndată,
Bulzul de aur din mață
Fără zăbavă să-l scoață.
Paserea cea înțeleaptă
Pe bătrîn așa-l deșteaptă :
O bătrîn fără de sfat !
Trei lucruri te-am învățat
Și nu s-au prins nice unul ;
Te trudești ca și nebunul.
Ț-am zis : să-ți fie în știre
Lucrul care-i preste fire
Să nu-l crezi nice odată,
Ca să nu te-nșeli îndată.
Eu îți spusei o minciună
Mare, oarzănă și bună,
Cum că foalele meu are
Bulz de aur așa mare
Cîtu-i un ou de găină
Și de aceasta sînt plină.
Tu ai crezut, vai de tine !
Și nu te-ai uitat la mine
Că într-<at>ăt sînt mai mică
Decît un ou de ciovică.
A doao, te-am învățat
Și ț-am dat sănătos sfat
Ca după lucrul trecut,
Rău sau bine ț-au căzut,
Să nu-ți paie nici cum rău,
Și tu călcași sfatul meu,
Că pentru că m-ai lăsat
Te văz foarte supărat.

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)

A treia : să grijeşti bine
Şi lucrul ce nu-i de tine
Şi ştii că nu-l poţi ajunge
Macar cît de te-ai străpunge,
Să nu-l cerci, ci să-i dai pace
Că-n alt chip de ris ti-i face.
Ci această-învăţătură
Încă-nzădarnică fură,
Că tu ştii şi cunoşti bine
Că zburînd eu de la tine
Mai mult nu mă mai poţi prinde,
Macar cît de te-i întinde,
Şi totuşi ca un nebun
Te-nvîrteşti pe supt alun,
Socotind să mă prinzi iară,
Să mă ucizi cu ocară".

Exemplarul prezentat conţine, alternînd cu filele tipărite, încă unsprezece file cu însemnări manuscrise. Alte însemnări se găsesc şi pe părţile albe ale filelor tipărite. Cea mai mare parte a acestor însemnări aparţine unei singure persoane, care semnează fie „Nicolaus Papp" (cu caractere latine) fie „Niculae Popovici" (cu chirilice). Majoritatea lor este constituită din versuri cu conţinut diferit, intitulate : *La o prea iubită* ; *Versuri la 3 sfinţi*, *Verş de veselie*, *Versul lui Irod*, *Verş la Naştere*, *Versul Sibiiului*, *Versul plugariului*. La sfîrşitul tuturor „versurilor" se află însemnarea ; „Sfîrşitul versului acestuia. Şi s-au scris de mine Nicolae Popovici din Romos şi l-am scris fiind la Blaj. Anul 824". Pe fila a doua se află o însemnare de altă mînă decît a lui Niculae Popovici : „Cărindariu este a lui Niculae a lui Dănilă al popi< i> Ivan din Romos. Scris-am eu Simion Dubleaşu din Romoşelu. A< u> gustu 22 de zile." Toate versurile, ca şi aceste însemnări, sînt scrise în româneşte, cu chirilice. Pe a 2-a filă tipărită, tot Nicolae Popovici a notat o dată, scriind de rîndul acesta cu caractere latine : „Nicolaus Papp. 1825. Fevruarie Die 17."

O altă serie de însemnări aparţine cunoscutului cercetător Grigore Creţu, care a notat pe prima filă tipărită : „Calendariu, Sibii, 1810" şi mai jos : „Această carte o am dela părintele Neculae frate în măn. Sinaia, fost vestit dascăl de musichie pe valea Prahovei, în vîrstă de 76 de ani. Gr. Creţu, 1888 aug." Este oare acest călugăr Neculae, dascăl de musichie, acelaş cu Nicolae Papp sau Popovici, care scrie versurile de care a fost vorba mai sus ? Ar însemna ca la data cînd le-a scris să fi avut doar 13 ani. Problema rămîne deschisă.

În încheiere, transcriem două din stihuirile oferite de Neculae Popovici din Romos, pe care le considerăm interesante nu pentru calităţile lor literare, ci pentru conţinutul lor şi pentru valoarea de exemplu de creaţie populară.

„Verşul Sibiiului

O, iubitori de cîntare,
Veniţi cu naltă strigare
Şi altora povestiraţi
Şi cu jele glăsuiraţi
De Sibiiului dulceaţă,
Cum ie în cerur< i> de faţă
Ostencle agonisite
Şi prin Sibiiu cheltuite
Cît în 10 ani lucrezi
Drudeşti <sic> de faci bani
La Sibiiu în 6 luni făcut
Ustuieşti ti pui cîte 100 cîte 200
De-ş< i> iau reverende noaă
Iară la mola< ?> cîte şepte
Pînă să suie pe trepte
Mulţi să bagă în datorie
Pînă ajung la preoţie
Iar dacă se preoţesc,
Mulţi cu moartea o plătesc.
Scric carte la muiere
Să mai vînză din avere
Vînză oi şi vînz< ă> boi,
Trimăte banii la noi.
Vînză tot ce-are în casă
De vrei să fie preoteasă.
O, Sibiiu, oraş vestit,
Dăruieşti pre fericit,
Că întru acest an lipsit
Mulţi la Sibiiu au venit.
Prin grădini frumoase treci
Şi prea frumoasă le vezi
Unde-ţi place şezi la masă
Şi de nimene să nu-ţi pasă."

„Verşul plugariului

Fericit este plugariul,
Fericit şi păcurariul,
Mişelule de mine.
Plugariul merje cîntînd
Şi pe brazdă fluierînd,
Amăritul de mine.

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)

Păcurariul fluierînd
După oi merje cîntînd
Jelnicul de mine.
Plugariul sătul de pîne
La amiază doarme bine,
Flămîndul de mine.
Şi să scoală de mai ară
Fără grije pînă-n sară,
Îngrijatul de mine.
Păcurariul tot jîntiţă
Mănîncă de la oiţă,
Flămîndul de mine.
Şi să culcă în umbră deasă
Unde-i umbra mai frumoasă,
Uritul de mine.
Pentru pîne de caş dulce
La păcurariu şi el se duce,
Hrănitul de mine.
Amîndoi frumoş la faţă
Ca şi zeriul fără zaţă,
Peritul de mine.
Cu dînşii lumea trăieşte
Şi ţara să veseleşte,
Sîngurul de mine.
Pentru caş şi pentru pîne
Toţi le zic cuvinte bune,
Hulitul de mine.
Nu le strigă la fereastră
Vin tu, popo, de boteză,
Scîrbitul de mine.
Nu-ntră în casă cu lungoare,
Nu intră în grea putoare,
Puţitul de mine.
Că să duc unde poftesc,
Să aşază unde voiesc,
Legatul de mine.
De m-aş vedea ca şi voi
Nu m-aş da pe amîndoi,
Harnicu de mine.
C-aş lăsa raşa pe pat
Şi m-aş duce la Bănat,
Sdravănul de mine.
Şi m-aş scoate din ocară
Scoţînd turcii toţi din ţară,
Voinicul de mine.
I-aş mîna cu mînă tare
Pre cîţi s-au băgat în ţară,
Viteazul de mine.
Şi v-aş scoate din nevoi
Ca că fiţi cu bună voie,
Harnicul de mine."

Textele folclorice tipărite în acest calendar şi — în mai mică măsură, poate — versurile manuscrise constituie materiale de interes deosebit pentru istoria folclorului şi a folcloristicii româneşti.

BDD-A1452 © 1977-1978 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 04:52:52 UTC)